

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „ВРАЖЈИ КАМЕН – ПРОСЕЧНИК“

Студија заштите

Београд/Ниш, 2018

НАЗИВ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Споменик природе „Вражји камен - Просечник“

ВРСТА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Споменик природе геоморфолошког карактера.

КАТЕГОРИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА ПРЕМА КЛАСИФИКАЦИЈИ НАЦИОНАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И СВЕТСКЕ УНИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ (IUCN)

Валоризацијом природних вредности, предложени предео Вражјег камена – Просечника категорише се као заштићено подручје регионалног, односно великог значаја - II категорија.

Категорија III – Споменик природе или обележје

МЕЂУНАРОДНИ СТАТУС ПРИРОДНОГ ДОБРА

IUCN Листа националних паркова и заштићених подручја (United Nations List of National Parks and Protected Areas): Не уписује се због мале површине (испод 100 ha). *Листа светске баштине (World Heritage List) и друге међународне листе:* до сада није рађена номинација за упис на Листу светске баштине. *Мрежа европских геопаркова (European Geoparks Network):* због своје изузетне природне и културне вредности подручје Вражјег камена и Просечника са долином Пчиње, би могло да буде потенцијално геопарк подручје. Геопарк је дефинисан као територија са јасно одређеним границама и довољно великом површином на којој се штити и промовише геолошко наслеђе кроз одрживи развој и коришћење у корист локалних самоуправа које се на њему налазе (посебно кроз туризам - геотуризам). У оквиру геопарка штите се и промовишу не само геолошки феномени, већ и друге знаменитости тог подручја, пре свега геоморфолошки, хидролошки, георхеолошки, све значајне вредности биодиверзитета, као и значајни објекти природне и културно – историјске баштине. Синергија геодиверзитета, биодиверзитета и културног наслеђа чине основ за функционисање сваког геопарка и због тога промотивне активности треба да укључе све значајне локалитете како би потенцијални посетиоци геопарка упознали целовитост природне и културне баштине одређеног подручја. У складу са одредбама уредбе о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. 102/2010), предео Вражјег камена и Просечника, као део еколошког подручја Пчиња (92), припада међународно значајном подручју за биљке „Долина Пчиње“ (*IPA/Important Plant Area*) и међународно и национално значајном подручју за птице „Пчиња RS036 ИВА“ (*IBA/Important Bird Area*).

Вражји камен - Просечник налази се у долини реке Пчиње, у простору за који је доказано да је један од центара геодиверзитета и биодиверзитета. Овај предео је изузетна природна вредност геоморфолошког карактера са стеновитим одсецима, ерозионим гредама и већим бројем остењака различитих димензија и облика насталих селективним деловањем процеса ерозије. У морфогенетском смислу предео Вражјег камена - Просечника је пример секундарног развоја селективне ерозионе морфологије у речној долини. Као такав уписан је у Инвентар објеката геонаслеђа Србије (2005): као Ђавољи камен – Објекти геоморфолошког наслеђа - Ерозивни облик рељефа (ред. бр. 3). На подручју Вражјег камена - Просечника до сада је евидентирано 267 биљних таксона сврстаних у 43 фамилије и 161 род. На стенама Вражејег камена и Просечника констатоване су две ендемичне биљне врсте жедњака (*Sedum tuberiferum* и *Sedum stefco*), а на ширем подручју евидентирано је 16 ендемичних таксона, што представља трећину ендемита у долини реке Пчиње. Издвојено је 39 дрвенастих и жбунастих врста, а посебном вредношћу се истиче старо стабло пољског бреста *Ulmus minor* Miller. Забележене су значајне врсте херпето фауне са шест врста водоземаца (*Amphibia*) и десет регистрованих врста из класе гмизаваца (*Reptilia*), што чини 36% врста регистроване херпето фауне у Србији. На овом подручју регистровано је 44 врста птица или 12,2 % од укупног броја врста птица Србије. Према UNESCO категоризацији овај предео се сврстава у категорију органских културних предела који се карактеришу вишевековним развитком који је у интеракцији са културним факторима и природним окружењем. На Вражјем камену изнад Просечника налази се црква Св. Богородице из друге половине 14. века са остацима објеката и инфраструктуре који су били део црквеног комплекса. Решењем Републичког завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије (бр. 573 од 14.05.1958. године), црква Св. Богородице на „Вражјем камену“ стављена је под заштиту. На основу Одлуке Народне Скупштине СРС број 69 од 28. 06. 1983. године („Службени гласник РС“, бр. 28/1983) овај споменик културе је категорисан као непокретно културно добро од великог значаја за Републику Србију.

ОСНОВНЕ ПРИРОДНЕ И СТВОРЕНЕ ВРЕДНОСТИ

Простор који се предлаже за заштиту обухвата Вражји камен и Просечник, морфолошки јасно издвојену целину са стеновитим одсецима и остењацима између реке Пчиње и Црновске реке, као и део долиноског дна Пчиње и ерозионе одсеке леве долиноске стране са неколико остењака.

Вражји камен - Просечник представља изузетну природну вредност геоморфолошког карактера са стеновитим одсецима, ерозионим гредама и већим бројем остењака различитих димензија и облика насталих селективним деловањем процеса ерозије. У морфогенетском смислу ово је пример секундарног развоја селективне ерозионе морфологије у речној долини. Као такав је уписан у Инвентар објеката геонаслеђа Србије (2005): Ђавољи камен – Објекти геоморфолошког наслеђа - Ерозивни облик рељефа.

Специфични услови подлоге и рељефа условили су настанак и развој посебних типова станишта на којима се налазе ретке врсте биљака и животиња. На стенама Вражејег камена, у оквиру хазмофитске вегетације, расту две ендемичне биљне врсте (балкански ендемити) које учествују у изградњи заједнице *Ass. Sedo-Dianthetum pinifoliae* и *Scillo-Sedetum stefco*. То су врсте *Sedum tuberiferum* и *Sedum stefco* које су у Србији строго заштићене. На ширем подручју Вражејег камена евидентирано је 16 ендемичних таксона, што представља трећину ендемита у долини реке Пчиње. Ту спадају: *Achillea ageratifolia*, *Campanula scutellata*, *Cerastium rectum*, *Cervaria aegopodioides*, *Chamaecytisus tommasinii*, *Crucianella graeca*, *Delphinium balcanicum*, *Dianthus tenuiflorus*, *Ranunculus psilostachys*, *Sedum stefco*, *Sedum tuberiferum*, *Stachys plumosa*, *Stachys recta subsp. rhodopaea*, *Trifolium trichopterum*, *Viola macedonica*, *Anthemis macedonica*. Са регистрованих 267 биљних таксона, локалитет Вражејег камена има значајан диверзитет. Значајну вредност природног добра чини старо стабло пољског бреста *Ulmus minor* Miller, као и евидентираних 39 дрвенастих и жбунастих врста на овом подручју.

Простор Вражејег камена има високу биолошку разноврсност херпетофауне са 16 регистрованих врста, а новија истраживања указују да је простор долине реке Пчиње, а тиме и Вражји камен, најзначајнији центар диверзитетеа батрахо и херпетофауне Србије (Tomović et al., 2014; 2015).

У току свих досадашњих истраживања на подручју природног добра евидентирано је укупно 44 врсте птица или око 12,2 % од укупног броја врста птица Србије. Сматра се да је укупан диверзитет врста знатно већи. Процењује се да он достиже цифру од око 100 врста или око 28 % од укупног броја регистрованих врста птица у Србији. На подручју ИВА Пчиња (унутар кога је и заштићено подручје) до сада је евидентирано око 130 врста од којих се око 100 врста сматра гнездарицама (Puzović i sar., 2009). Посебан значај подручја је присуство веома ретких или угрожених врста птица гнездарица које су од међународног и националног значаја заштите. Неке од врста, као што су нпр. јаребица камењарка *Alectoris graeca*, црна рода *Ciconia nigra*, буљина *Bubo bubo*, бела кања *Neophron percnopterus*, змијар *Circaetus gallicus*, риђи мишар *Buteo rufinus*, сиви соко *Falco peregrinus*, брглез лончар *Sitta neumayer*, дрозд камењар *Monticola saxatilis* и др., посебно су значајне или приоритетне врсте и за њих је неопходно да се предузму специјалне мере заштите и мониторинга. У границама Споменика природе „Вражји камен - Просечник“ налази се и културно добро од великог значаја - црква Св. Богородице.

Разноликост облика геодиверзитета, биодиверзитета и објеката културног наслеђа, чине овај простор посебно вредним. Због присуства и изражености поменутих примарних природних обележја, естетскоамбијенталних вредности, геоморфолошко-геолошког, биолошког и културног значаја, „Вражји камен - Просечник“ има својство **природног добра и испуњава услове за заштиту** у смислу одредби Закона о заштити природе (чл. 28. „Службени гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - исправка и 14/2016).

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Вражји камен - Просечник се налази у јужној Србији, у долини реке Пчиње, око 4 km западно од Трговишта, највећег насеља овог дела Србије. Административно Вражји камен - Просечник припада општини Трговиште и катастарској општини Доња Трница.

ПОВРШИНА

Укупна површина природног добра која се предлаже за заштиту износи **31 ha 69 a 79 m²**.

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ

На заштићеном природном добру „Вражји камен - Просечник“ који се предлаже за заштиту као Споменик природе установљава се режим заштите II (другог) степена на целој површини заштићеног простора.

УПРАВЉАЧ

Православна Епархија Врањска.